

Розділ І. Стратегії розвитку національної економіки

Стрижак О.О., канд. екон. наук, доцент, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

Якість інституціонального середовища та неефективні інститути: взаємозв'язок та взаємообумовленість

Анотація

Досліджено сутність та складові інституціонального середовища, яке розглядається як сукупність формальних та неформальних інститутів у їх взаємозв'язку. Проаналізовано наукові підходи стосовно змісту інституціонального середовища. Обґрунтовано необхідність оцінки якості інституціонального середовища на основі використання системи міжнародних рейтингів, за якими можна визначити позицію країни в певній сфері у порівнянні з іншими. Аргументовано, що за умов неефективних формальних інститутів їм на заміну приходять неформальні норми, які можуть бути ефективними на локальному рівні, але неефективними для суспільства в цілому, оскільки створюють негативні естерналії. Неспроможність держави замінити неефективні формальні норми протягом тривалого часу більш ефективними призводить до перетворення неефективних неформальних норм в інституціональні пастки. Результатом дослідження є узагальнення та розвиток теоретичних підходів до визначення сутності інституціонального середовища. З позицій співставлення локальної та суспільної ефективності в роботі визначено парадокси та причини стійкості неефективних інститутів.

Вступ

Будь-яка діяльність, у тому числі економічна, здійснюється у певному середовищі. З позицій регулювання та обмеження цієї діяльності таке середовище є інституціональним, бо складається з сукупності інститутів, як

формальних, так і неформальних. За Нортон Д. інститути - це правила гри, форми взаємодії, які керують і стримують відносини індивідів. Інститути включають формальні правила, писані закони, формальні соціальні конвенції та неформальні норми поведінки. Інститути також повинні включати засоби, за допомогою яких правила і норми отримують свою практичну реалізацію. Ми звертаємо увагу на інститути і відзначаємо, що одні й ті ж інститути по-різному працюють в різних контекстах [1, с. 249]. При цьому, як наголошує Полицук Л., інститути, що забезпечують стійке зростання в одних країнах, не дають бажаних результатів в інших, що зазвичай пояснюється «невідповідністю» (bad fit) інститутів місцевим умовам і можливою неоднозначністю результату інституційних реформ [2, с. 28]. Отже, для забезпечення ефективності інституціональної системи значення має не тільки якість якогось окремого інституту, але й особливості функціонування інститутів у їх взаємозв'язку.

Актуальність вивчення інституціонального середовища обумовлено, в першу чергу, тим, що воно не тільки задає стимули економічній діяльності, але й може робити її як більш, так і менш ефективною. Таким чином сукупність інститутів, що діють в суспільстві, може як позитивно впливати на функціонування економічних суб'єктів, так і обмежувати чи взагалі робити його недоцільним. Саме тому в сучасних умовах особливого значення набувають питання дослідження сутності, складових та можливостей впливу інституціонального середовища на ефективність економічної діяльності, що є метою даного дослідження.

1. Підходи до дослідження складових інституціонального середовища та взаємозв'язків між ними

Інституціональне середовище складається з сукупності формальних та неформальних інститутів. Вінієцькі Дж. ототожнює формальні правила та інститути: «Я визначаю інститути як спонтанні або розроблені людьми механізми, які оформлюють повторювані людські взаємодії. Формальні інститути або формальні правила (як їх частіше називають) – це конституції, кодекси, статути, а також інші законодавчі акти» [3, р. 3]. За твердженням

Пейовича С. формальні правила включають конституції, статути, загальні закони та інші урядові регулятори. Вони визначають політичну систему (ієрархічну структуру, повноваження щодо прийняття рішень, прав особистості); економічну систему (права власності, свобода договору, відкритий вихід на всі ринки); і систему захисту (судова система, поліція, військові) [4]. Неформальні інститути у трактуванні Лемещенко П. С. – це неписані, загальноприйняті в суспільстві правила і норми, які створюються, закріплюються і використовуються переважно - поза офіційними каналами [5, с. 14]. Основні наукові підходи до визначення сутності інституціонального середовища представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення сутності інституціонального середовища

Автор, рік	Визначення
Перепелиця Г. В., 2006	певна форма організації відносин, сукупність формальних і неформальних рамок поведінки учасників економічних процесів, а також способів закріплення даних взаємодій і контролю за їх виконанням [6, с. 10].
Олійник А. Н., 2007	або конституція, - це сукупність цінностей, формальних і неформальних норм, які впливають на співвідношення стимулів в діяльності і обумовлюють досягнення мінімальної згоди між людьми [7, с. 401].
Капелюшніков Р. І., 1998	фундаментальні політичні, соціальні та юридичні правила, в рамках яких протікають процеси виробництва та обміну [8].
Кушлін В. І., 2004	система права, моралі, етики та відповідних їм несуперечливих формальних і неформальних інститутів. ...у вузькому сенсі слова – це сукупність інстинктів, «правил гри», тобто правила, норми і санкції, що утворюють політичні, соціальні та юридичні рамки взаємодій між людьми [9, с. 212].
Мороз О. О., 2006	сукупність інституцій та обумовлених ними інститутів, які реально мають місце і визначають характер суспільного життя, перш за все у його соціально-економічних проявах [10, с. 114].
Горшков А.В., 2006	сукупність базисних і надбудовних інститутів, які формують правила поведінки і взаємодії економічних суб'єктів і умови суспільного відтворення, визначаючи тим самим ефективність використання економічних ресурсів [11, с. 10].

Дігіліна О. Б., 2008	сукупність функціонуючих інститутів - економічних (власність, ціноутворення, конкуренція); інститутів соціального оточення (особливості взаємодії влади і суспільства, начальника і підлеглого, ставлення до праці, особливості управління, неформальних відносин т.д.) і духовного оточення (особливості національного характеру, моральність, духовність, патріотизм і т.д.) [12]
Вольчик В. В., 2009	“включає переважно неформальні інститути, які відіграють не менш важливу роль у створенні необхідних економічним агентам регулярностей” [13, с. 36].
Яроміч С., 2011	визначений упорядкований набір інститутів, що визначають обмеження для економічних суб’єктів, які формуються в межах тієї чи іншої системи координації господарської діяльності [14, с. 35].
Кондратов М. В., 2013	сукупність соціально-економічних, організаційно-економічних, техніко-економічних і інституційно-економічних відносин з приводу формування і реалізації інститутів, метою яких є ефективність розвитку економіки [15, с. 1909].
Чубарь О. Г., 2013	сукупність найважливіших фундаментальних соціальних, правових, політичних, економічних, культурних, морально-етичних правил і норм (інститутів), що визначають поведінку та взаємовідносини у суспільстві, в тому числі між суб’єктами господарювання і державою, і повинні бути спрямовані на підвищення ефективності економіки та якості життя населення [16, с. 100].
Ткач А., 2015	сукупність основоположних соціальних, політичних, юридичних і економічних правил, які визначають рамки людської поведінки [17, с. 40].

На наш погляд, аналіз інституціонального середовища повинний включати не тільки розгляд формальних та неформальних інститутів, які його формують, але й ще оцінку можливостей їх взаємовпливу та взаємозв’язків.

Дослідженню інституціонального середовища стосовно певних сфер та областей діяльності присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, за визначенням Єгорової А. А. інституціональне середовище інноваційної економіки - це умови існування і діяльності суспільної економічної системи в цілому і її інститутів, які мають вирішальний вплив на формування суспільних відносин з приводу інновацій [18, с. 11]. Петров А. М. інституціональне середовище інноваційної економіки характеризує як комплекс

інститутів (правові, політичні, економічні, фінансові, організаційні, освітні та ін.), які встановлюють умови для здійснення ефективної інноваційної діяльності та комплексної підтримки її суб'єктів, а також забезпечують інноваційні процеси в усіх сферах життєдіяльності [19, с. 253]. Отже, інституціональне середовище інноваційної діяльності формує відносини щодо створення та впровадження інновацій, фінансове – із забезпечення функціонування фінансового сектору економіки. За Коваленком Ю. М., інституціональне середовище фінансового сектора економіки становить собою сукупність політичних (юридичних) і економічних правил, неформальних (традиційних) норм, що формують умови для фінансової діяльності, структурують її і є фундаментальною передумовою перетворень у фінансовому секторі [20, с. 93-94].

Стосовно аграрної сфери Карасьова Н. А. зазначає, що інституціональне середовище – це система інститутів та спричинених ними інституцій, яка утворює особливі рамки, матрицю розвитку для формування організованого ринку, підвищення ефективності діяльності суб'єктів агробізнесу та забезпечення конкурентної стійкості національних товаровиробників на міжнародних ринках. Інституціональне середовище визначає напрями і швидкість інституціональних змін, тому його можна вважати головною умовою та фактором розвитку як аграрного сектору в цілому, так і експортоорієнтованого виробництва зокрема [21, с. 66]. На думку Райти Ю. В. інституціональне середовище підприємницької діяльності – це сукупність формальних і неформальних інститутів, що формують умови для підприємницької діяльності, структурують її і є фундаментальною передумовою ринкових перетворень [22, с. 5]. Вивчаючи особливості розвитку інституціонального середовища регіону Ігнатов Т. А. під інституціональним середовищем розвитку регіональних і місцевих економічних систем розуміє стійкі економічні та соціальні зв'язки між людьми, норми і правила, на основі яких формуються економічні та соціальні відносини в регіонах і реалізується той чи інший спосіб господарювання. Інституційне середовище сприяє

зниженню управлінських ризиків, зниження трансакційних витрат і збільшує сукупний дохід регіону [23]. Отже, інституціональне середовище в будь-якій сфері - це сукупність норм та правил, які є базисом для здійснення діяльності суб'єктів господарювання, створюючи її умови та задаючи відповідні обмеження.

Від якості інституціонального середовища певним чином залежить результат діяльності, яка в ньому здійснюється. Інституціональне середовище формує як обмеження взаємодії, так і задає для неї визначені стимули. Відповідно сприятливе інституціональне середовище збільшує ефективність діяльності економічних агентів, несприятливе – навпаки – зменшує.

2. Можливості оцінки якості інституціонального середовища

Розробка науково-практичних та теоретичних рекомендацій щодо покращення якості інституціонального середовища вимагає необхідності його оцінювання.

Всі підходи до оцінки якості інституціонального середовища можна розподілити на три основні групи:

1) кількісні – кількісні оцінки ефективності діяльності інститутів, що виражаються у визначенні чисельності регулюючих органів, а також прийнятих законодавчо-нормативних актів (застосовуються для оцінки діючих формальних інститутів);

2) якісні – підходи, які засновані на суб'єктивній оцінці діяльності інститутів, як спеціалістів та фахівців (експертні оцінки), так і громадян та підприємців (статистичні опитування);

3) непрямі – макроекономічні показники, які відображають результати діяльності існуючих інститутів (темпи економічного зростання, рівень ВВП, ВНД, рівень заробітної плати, інфляції та ін.).

Певним поєднанням вищенаведених підходів є система міжнародних рейтингів, які базуються на використанні як кількісних, так і якісних показників. Окремі рейтинги міжнародних неурядових організацій та місце в них України представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Окремі рейтинги міжнародних неурядових організацій та місце в них України

Індикатори	Організація	Місце України у рейтингу/кількість країн, що беруть участь у обстеженні, рік останнього звіту	Найближчі сусіди за рейтингом
Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI)	ПРООН United Nations Development Programme (UNDP)	88/189, 2018	Еквадор, Перу
Індекс розвитку електронної держави (E-Government Development Index, EGDI)	Організація Об'єднаних Націй (United Nations)	82/193, 2018	Узбекистан, Сейшельські острови
Світові індикатори державного управління (The Worldwide Governance Indicators, WGI)	Світовий банк (The World Bank)	214, 2017	Загальний підсумковий рейтинг не складається
Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index, GCI)	Всесвітній економічний форум (The World Economic Forum)	83/140, 2018	Домініканська Республіка, Македонія
Індекс залученості в світову торгівлю (The Enabling Trade Index, ETI)	Всесвітній економічний форум (The World Economic Forum)	95/136, 2016 (2015)	Аргентина, Сенегал
Ведення бізнесу (Doing Business, DB)	Світовий банк (The World Bank)	71/190, 2019 (2018)	Киргизія, Греція
Індекс розвитку ІКТ (ICT Development Index, IDI)	Міжнародний союз електрозв'язку (International Telecommunication Union, ITU)	79/176, 2017 (2016)	Таїланд Китай
Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI)	Міжнародна неурядова організація Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International)	120/180, 2018	Ліберія, Малаві, Малі
Індекс свободи преси (Freedom of the Press Index, FPI)	Неурядова організація Дім Свободи (Freedom House)	113/196, 2017	Мавританія Сьєрра-Леоне
Всесвітній індекс свободи преси (World Press Freedom Index, WPFI)	Міжнародна неурядова організація Репортери без кордонів (Reporters without Borders)	102/180, 2019 (2018)	Ліван, Мозамбік

Індекс економічної свободи в світі (Economic Freedom of the World Index, EFWI)	Інститут Фрейзера (The Fraser Institute)	134/162, 2018	Бенін, Мавританія
Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom, IEF)	«Фонд спадщина» (The Heritage Foundation) спільно з газетою The Wall Street Journal	147/180, 2018 (2019)	Гамбія, Аргентина
Індекс демократії (Democracy Index, DI)	Аналітичний підрозділ журналу Economist (Economist Intelligence Unit)	84/167, 2018	Болівія, Гондурас
Індекс глобалізації (KOF Index of Globalization, KIG)	Швейцарський економічний інститут (KOF Swiss Economic Institute)	45/193, 2017	Таїланд, Сербія
Рейтинг недієздатності держав (Fragile States Index, FSI)	Американський Фонд Миру (The Fund for Peace) журнал Foreign Policy	87/178, 2018	Туркменістан, Габон

Як видно з табл. 2, в жодному рейтингу Україна не входить до топ-20 держав з ефективними інститутами. Найближчими сусідами України за рейтингами є переважно країни, які розвиваються, та країни з перехідною економікою. Слід зазначити, що перші місця в цих рейтингах займають розвинені країни з високим рівнем доходу, що надає підстави для ствердження про взаємозалежність та взаємовплив рівня економічного розвитку та якості інститутів, які діють в суспільстві. Ці дані повністю відповідають висновкам Норта Д., який довів, що існує стійка кореляція між політичним і економічним розвитком... високий дохід і розвинені політичні інститути тісно пов'язані. Якщо розглянути економічні показники більш детально, можна побачити схожу закономірність. Ліпсет проаналізував ряд факторів («комплекс розвитку»), які ми пов'язуємо з моделлю відкритого доступу: дохід, освіту, урбанізацію, а також володіння автомобілем, телефоном, радіо і підпискою на газети (він писав в 1950-х), - і виявив сильну кореляцію між усіма цими показниками і демократією» [1, с. 42]. Звідси можна зробити висновок про те, що демократичні режими сприяють збільшенню суспільного добробуту, підвищенню рівня та якості життя. Вчений наголошує на тому, що «зв'язок між

доходом і розвитком найбільш яскраво виражений в країнах з найвищим рівнем доходів, які перейшли до порядків відкритого доступу» [1, с. 52].

Такі висновки актуалізують необхідність дослідження інституціонального середовища, забезпечення високої якості якого є необхідною передумовою економічного розвитку держави. Як відомо, інститути можна змінювати. І, якщо для трансформації неформальних інститутів потрібен тривалий час, то формальні інститути можуть бути трансформовані шляхом декларативної зміни законодавчих норм. Однак, це не означає, що оновлені інститути будуть позитивно сприйняті громадськістю та стануть частиною інституціонального середовища. Навпаки, вони можуть бути відторгнуті та замінені нехай не самими продуктивними, але більш зручними у використанні неформальними нормами. Тому для ефективної дії формального інституту він повинен принаймні не суперечити неформальним нормам, прийнятим у суспільстві.

3. Парадокси існування і стійкості неефективних інститутів

Використання та відповідно життестійкість того чи іншого інституту відбувається на основі співставлення очікуваних витрат та вигід. Ефективність дії інституту визначається розміром трансакційних витрат (у короткостроковому періоді) та спроможністю впливу на економічний розвиток (у довгостроковому). Якщо б норма була б неефективною, то з позицій користувачів було б недоцільним її дотримуватися. Отже, якщо інститути неефективні, то чому вони продовжують використовуватися? Причина цього парадоксу полягає, перш за все, у визначенні самого поняття ефективності. Якщо інститут неефективний в цілому, це не означає, що він неефективний на рівні суб'єкта, який його використовує.

З цього приводу Ковальов А. зазначає: «Ключове питання полягає в тому, чому і яким чином стійкими виявляються неефективні норми? Якщо норма (інститут) неефективна, то вона не може бути довговічною і має еволюційним шляхом замінитися на ефективну норму. Якщо ж вона довговічна і стійка, то це означає, що вона ефективна для даного інституціонального середовища» [24, с. 80]. Так, будучи неефективним для суспільства інститутом, корупція полегшує

ведення бізнесу на локальному рівні та знижує трансакційні витрати й час, необхідний для проходження адміністративних процедур. Тобто, корупція зменшує суспільні вигоди та одночасно багатократно підвищує переваги її учасників, викликаючи тим самим негативні суспільні екстерналії, але збільшуючи переваги корупціонерів.

Корупція бере участь у виконанні функцій державного механізму в умовах його недосконалості і провалів, саме тому вона становить собою загальне (на жаль) явище, притаманне різним епохам і типам соціального устрою [25, с. 822]. Корупція - неефективний інститут, що сприяє перерозподілу доходів і ресурсів на користь осіб або структур, що знаходяться при владі. Тому учасники корупційних схем не зацікавлені у викорененні корупції, а, скоріше за все, підтримують її життєздатність. Корупція робить не вигідним слідування легальним нормам. Однак, в той самий час корупція виступає механізмом підтримання сталого функціонування економічної системи за умов неефективних формальних інститутів.

Аналогічна ситуація виникає при виведенні коштів в офшори, що також значно перешкоджає чесній конкуренції та гальмує розвиток малого та середнього бізнесу, який не має фінансових та організаційних ресурсів, необхідних для створення офшорних компаній. Чи, наприклад, підприємство, яке ухиляється від сплати податків, тим самим скорочує свої витрати на ведення бізнесу та отримує порівняльні конкурентні переваги на ринку. Тотальне ухиляння від оподаткування ставить законослухняних платників податків в не вигідний стан та робить їх функціонування у довгостроковій перспективі менш рентабельним.

Так чому ж неефективні норми виявляються такими життєздатними? Відповідь на це питання надає Тарасов О.В., який зазначає, що «закріплення неефективних норм, за Полтеровичем В.М., відбувається в тому випадку, якщо трансакційні витрати (витрати використання норми) зменшуються, а трансформаційні (витрати відмови від однієї норми і переходу до іншої норми), навпаки, збільшуються. На закріплення норм великий вплив мають три ефекти:

ефект координації - масовість використання норми. Чим більше суб'єктів використовує норму, тим менше транзакційні і більше трансформаційні витрати; ефект сполучення, пов'язаний зі взаємною залежністю норм, в тому числі неефективних, яка примножує витрати трансформації; ефект культурної інерції - небажання агентів змінювати стереотипи поведінки» [26, с. 29].

Слідуючи за Полтеровичем В.М. неефективну стійку норму (неефективний інститут) будемо називати інституціональною пасткою [27, с. 6]. На основі аналізу та узагальнення літератури [28; 29] було визначено основні причини існування інституціональних пасток (табл. 3).

Таблиця 3

Причини існування інституціональних пасток

№ за/п	Причина	Прояв ефекту
1	Ефект зростаючої віддачі	Панування неефективного інституту пов'язано з дотриманням його занадто великою кількістю гравців
2	Ефект залежності від навчання	Надмірні витрати на навчання при переході до використання більш ефективного інституту
3	Ефект координації	Пряма залежність ефективності слідування нормі від тієї кількості людей, які також роблять це
4	Складність переходу на нове правило	"Породження" мережі похідних норм і правил, які роблять "відхилення" від існуючого зразка більш складним
4	Культура дотримання інститутів	Зміна поведінки під впливом інститутів, яка в кінцевому підсумку впливає на подальший вибір інститутів
5	<i>Self-reinforcement</i>	Збільшення ймовірності вибору діючої норми в наступному періоді внаслідок адаптації параметрів економіки під діючу норму
6	Ефект можливого блокування	Наявність вето-гравців (суб'єктів політичного процесу - veto player) або воріт вето (елементів прийняття рішень, що вимагають узгодження позицій гравців - veto gate), здатних "заблокувати" прийняття рішень
7	Можливість отримання перехідної ренти	Дохід, що виникає в приватному секторі в результаті руху до рівноваги після

		лібералізаційних реформ
8	Передбачені законом або звичаєм санкції за відступлення від норм	Наявність високих трансакційних витрат відхилення від діючої норми і переходу на нову
9	Культурна інерція	Небажання змінювати стереотипи минулого
10	Ефект сполучення	Ланцюг змін, оскільки норма пов'язана з іншими, повторні трансформації сприяють закріпленню норми

Інституціональні пастки виникають, коли неефективні формальні норми гальмують розвиток, а інституціональна система не в змозі змінити формальні норми, принаймні в короткостроковому періоді, тому використовуються неформальні, які дозволяють забезпечити ефективність на мікрорівні, таким чином забезпечуючи тимчасове підтримання гомеостазу системи. При цьому інституціональні пастки мають властивість щодо створення негативних екстерналій.

Основне протиріччя існування інституціональних пасток полягає в тому, що існують розбіжності між суспільними та особистими інтересами. Так, якщо держава корумпована, то суб'єкту більш вигідно брати участь у корупційних схемах, оскільки вони полегшують (чи взагалі роблять можливим) ведення бізнесу, тим самим знижуючи рівень локальних трансакційних витрат. Згодом тотальна корумпованість бізнес-структур витісняє з ринку фірми, які діють цілком легально, тобто тих суб'єктів, які безпосередньо не беруть участь у корупційних схемах, в результаті на заміну ефективним ринковим інститутам приходять інституціональні пастки.

Якщо порівняти рейтинги країн за основними індексами з індексом корупції, то можна виявити наступну закономірність: країни з низькою якістю інституціонального середовища мають високий індекс корупції (табл. 4).

Таблиця 4

Місце найбільш корумпованих країн за Індексом сприйняття корупції (CPI) в системі глобальних індексів, 2018 р.

CPI/ 180	Країна	HDI/ 189	EGDI/ 193	GCI/ 140	DB/ 190	WPFI/ 180	EFWI/ 162	IEF/ 180	DI/ 167	FSI/ 178
180	Сомалі	н/д	193	н/д	190	164	н/д	н/д	н/д	2
178	Сирія	155	н/д	н/д	174	174	157	н/д	166	4
178	Південний Судан	187	191	н/д	187	139	н/д	н/д	н/д	1
176	Корея, Північна	н/д	н/д	н/д	н/д	179	н/д	180	167	28
176	Ємен	178	186	139	186	168	117	н/д	158	3
172	Гвінея-Бісау	177	187	н/д	176	107	154	135	157	16
172	Екваторіальна Гвінея	141	181	126	173	165	137	120	161	13
172	Судан	167	180	н/д	170	175	153	166	155	7
172	Афганістан	168	177	н/д	183	121	н/д	152	143	9
170	Бурунді	185	166	н/д	164	159	138	162	153	18
170	Лівія	н/д	140	н/д	185	н/д	161	н/д	154	25

Таким чином неефективне інституціональне середовище обумовлює виникнення інституціональних пасток, і навпаки. Це дає підстави для висновку про те, що за умов існування неефективних формальних норм завданням держави є їх перегляд, оновлення та заміна на більш ефективні, які відповідають вимогам часу та умовам сучасного ринкового середовища діяльності економічних суб'єктів.

Висновки

Важливе значення для забезпечення ефективної діяльності економічних агентів мають як формальні, так і неформальні інститути, які в сукупності формують інституціональне середовище. Сприятливе інституціональне середовище може значно підвищувати результативність дій ринкових агентів та зменшувати трансакційні витрати економічної системи. Однак існують певні проблеми покращення якості інституціонального середовища, зокрема, це можливість невідповідності умовам часу чи несприйняття декларативного впровадження формальних норм та їх заміна неформальними, часто неефективними з позицій суспільного добробуту, як то корупція, бартер, неплатежі тощо. Стійкість таких норм в умовах неефективних формальних інститутів призводить до виникнення інституціональних пасток, які будучи

вигідними певним прошкам, витісняють ефективні інститути чи роблять їх використання не вигідним. Виступаючи в короткочасному періоді балансуєчим елементом економічної системи й підтримуючи її в стані рівноваги, в довгостроковому інституціональні пастки гальмують розвиток економіки та стають чинником погіршення соціального становища. З цієї причини актуальним завданням держави є моніторинг та своєчасне оновлення формальних норм відповідно умовам господарювання, що швидко змінюються.

Список літератури:

1. Норт Д. Насилие и социальные порядки. Концептуальные рамки для интерпретации письменной истории человечества / Д. Норт, Д. Уоллис, Б. Вайнгаст; пер. с англ. Д. Узланера, М. Маркова, Д. Раскова, А. Расковой. – М.: Изд. Института Гайдара, 2011. – 480 с.

2. Полищук Л. Нецелевое использование институтов: причины и следствия // Вопросы экономики. – 2008. – № 8. – С. 28 – 44.

3. Winiecki J. Determinants of catching up or falling behind: interaction of formal and informal institutions // Successes and failures in real convergence. National Bank of Poland, – 2003, 23-24 October [Electronic resource]. URL: <http://www.nbp.pl/konferencje/radisson/Mowcy/Winiecki/winiecki.pdf>

4. Pejovich S. Capitalism and the rule of law: the case for common law. [Electronic resource]. URL: <http://econfaculty.gmu.edu/pboettke/workshop/fall07/Pejovich.pdf>

5. Лемещенко П. С. Неформальные институты и рыночная реформа в Беларуси: эволюция, противоречия, стратегия: Научное издание / П. С. Лемещенко, А. М. Сидорова. – Мн.: Мисанта, 2013. – 99 с.

6. Перепелица Г. В. Формирование институциональной среды в российской экономике / Г. В. Перепелица: дис. ... канд. экон. наук. Специальность: 08.00.01 / Казан. финансово-эконом. ин. – Казань, 2006. – 21 с.

7. Институциональная экономика: Учебник / Под общ. ред. А. Олейника. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 704 с.
8. Капелюшников Р. И. Неоинституционализм / Р. И. Капелюшников [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.libertarium.ru/10621>
9. Энциклопедический словарь. Современная рыночная экономика. Государственное регулирование экономических процессов / Общ. ред.: Кушлин В. И., Чичканов В. П. – М.: Изд-во РАГС, 2004. – 744 с.
10. Мороз О. О. Інституціональна система аграрної економіки України / О. О. Мороз – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2006. – 438 с.
11. Горшков А.В. Качество институциональной среды как фактор экономического роста / А.В. Горшков, Е.С. Силова // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2006. – № 4(16). – с. 9-16.
12. Дигилина О. Б. Институциональная среда и институциональные ограничения модернизации российского здравоохранения / О. Б. Дигилина, И. Б. Тесленко // Электронный научный журнал "Социальные аспекты здоровья населения". – 2008. – № 3(7) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vestnik.mednet.ru/content/view/81/30>
13. Вольчик В. В. Комплементарность и иерархия институтов в рамках хозяйственного порядка / В. В. Вольчик // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. Вып. 37–1. – Донецк : ДонНТУ, 2009. – С. 35–41.
14. Яроміч С. Інституційне середовище взаємодії влади і бізнесу / С. Яроміч, О. Віденко // Зб. наук. праць "Ефективність державного управління". – 2011. – Вип. 26. – С. 34–40.
15. Кондратов М. В. Теоретические подходы к понятию «институциональная среда» / М. В. Кондратов, Р. И. Гарипов // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 11-9. – С. 1908-1911.
16. Чубарь О. Г. Інститути та інституціональне середовище: теоретичні узагальнення засад економічного розвитку / О. Г. Чубарь // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – Ужгород, 2013. – Вип. 3 (40). – С. 98-104.

17. Ткач А., Гжегож О. Институциональное проектирование образовательного пространства личности. Монография, Мелитополь-Жешув, 2015. – 112 с.

18. Егорова А. А. Институциональные аспекты формирования инновационного потенциала в современной экономике России / А. А. Егорова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 24(278). – С. 9–14.

19. Петров А. М. Инновационное развитие экономики регионов России в современных условиях: институциональный аспект / А. М. Петров // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2014. – № 4-1 (60). – С. 252-255.

20. Коваленко Ю. М. Сутність інституційного середовища фінансового сектору економіки / Ю. М. Коваленко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – №1(23). – С. 92-97.

21. Карасьова Н. А. Інституціональне середовище експортоорієнтованої діяльності аграрного сектору / Н. А. Карасьова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 12. Частина 1. – 2015. – С. 64-67.

22. Райта Ю. В. Формування інституційного середовища підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 "Економічна теорія" / Ю. В. Райта. – Львів, 2006. – 24 с.

23. Игнатова Т. А. Институциональная среда в развитии конкурентоспособности региональной экономики / Т. А. Игнатова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://econom.nsc.ru/conf08/info/Doklad/Ignat2.doc>

24. Ковальов А. В., Ковалева И. В. Проблема институциональных "ловушек" и теория институтов австрийской школы // Журнал международного права и международных отношений – 2008. - № 2/ - с/ 80-84. <http://elib.bsu.by/handle/123456789/19073>

25. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / под ред. А. А. Гриценко. - Х.: Форт, 2008. - 928 с.

26. Тарасов А. В. Институциональные ловушки воспроизводства финансовых ресурсов // Вопросы экономики и права. – 2015. – № 7. – С. 29-33.

27. Полтерович В. М. Институциональные ловушки: есть ли выход? // Общественные науки и современность. – 2004. – № 3. – С. 5-16.

28. Либман А. М. Оптимальная зависимость от предшествующего развития // Общественные науки и современность. – 2008. – № 5. – С. 5-17.

29. Петросян Д. С. Институциональные патологии национальной экономики // Аудит и финансовый анализ. – 2007. – № . С. 1-19.